

MEMO

Ettevõtlusõppe Mõttekoda

Aeg: 19. aprill 2013, kell 14.00 – 17.00

Koht: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Toom-Kooli 17, Tallinn

Osalejad: Karin Jaanson, Imbi Henno (HTM); Tiina Kalju (EAS); Merike Elmik (JA Eesti); Ott Alemaa (TLÜ); Andres Kuusik (TÜ Ettevõtluskeskus); Martin Adamsoo (Arengufond); Hälis Rooste, Mariliis Randmer (IVEK); Toomas Saal (Mainor); Margit Luts (Majandusõpetajate Selts); Mari Suurväli (Ühiskonnaõpetajate Selts); Eva Tiitus-Kajak, Signe Rosin (Tiigrihüppe SA); Merle Tiigisoon, Kadi Vellner, Tiia Randma (Kaubanduskoda).

Kavas:

1. Ettevõtlusõppe sisumudel ja Ettevõtlusõppe Mõttekoja fookus
2. Mõttekoja osapoolte ülevaated ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik!“ elluviimist toetavatest ja seonduvatest tegevustest 2012/2013 õppeaastal.
3. Arutelu ettevõtlusõppe ja ettevõtlikkuse arenguvajadustest. Eesmärk saada sisendit, mis on abiks HTM-le ja MKM-le 2014+ meetmete kavandamisel.

1. Ettevõtlusõppe sisumudel ja Ettevõtlusõppe Mõttekoja fookus

Ettevõtlusõppe Mõttekoda sündis aastal 2008. Kaubanduskoda võttis endale ülesandeks kutsuda kokku kõik ühiskonnas ettevõtlusõppe alal tegutsejad, ülikoolidest kuni ettevõtlike noorte organisatsioonideni. Ettevõtlusõppe Mõttekoja esimene eesmärk oli kirja panna ettevõtlusõppe mitte-ametlik strateegia allpool kõrgharidust. Ettevõtlusõppe edendamise kava “Olen ettevõtlik!” allkirjastati erinevate osapoolte poolt 2010. aastal (http://www.koda.ee/public/Ettevotlusoppe_edendamise_kava_Olen_ettevotlik_koos_lisadega.pdf).

Kavas on muuhulgas sõnastatud ettevõtlikkuse ideaal (4 märksõnaga, mida iseloomustatakse 3-4 hoiaku/oskusega) ning täpsemalt ettevõtlikku hoiakut iseloomustavad kompetentsid viiel erineval tasemel lasteaialapstest kuni elluastuja vanuseastmeni.

Ettevõtlusõppel on erinevatel haridustasemetel erinevad eesmärgid. Kokku on lepitud, et

- 1) esimestest eluaastatest kuni põhikooli lõpuni on põhieesmärk ettevõtlike inimeste kasvatamine, st **hoiakute ja mõttemustrite kujundamine** läbi erinevate tegevuste ja erinevate õppeainete.
- 2) Keskhariiduse tasemel (15-18 aastat) on ettevõtlusõppe eesmärk anda arusaamine majanduse toimimise põhimõtetest ja ettevõtluse rollist ühiskonnas. Valikainena majandusõpetus ja ettevõtlusõpetus. **Teadlikkuse kasvatamine**. Ettevõtlus kui üks karjäärivalik.
- 3) peale gümnaasiumi (18-...) - ettevõtlusega alustamiseks vajalike **“tööriistade” andmine**, mis aitavad ettevõtjana tegutseda (EAS, Tehnopolid jne).

Ettevõtlusõppe Mõttekoja fookus on esimesel kahel haridustasemel (vt lisa1). See võib liikuda ka kõrgemale, nt ülikoolis õppijatele, aga alustavale ettevõtjale tööriistade kätte andmine ei ole fookuses.

2. Mõttekoja osapoolte ülevaated ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik!“ elluviimist toetavatest ja seonduvatest tegevustest 2012/2013 õppeaastal:

Haridus- ja Teadusministeerium:

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus: ettevõtlikkus on üks kahkesast läbivast teemast, mida on vaja käsitleda kõikides ainetes. **Gümnaasiumi astmes koolil kohustus pakkuda valikainet „Majandus- ja ettevõtlusõpe“** juhul kui seda soovib kasvõi ainult 1 õpilane, alates 2013. aasta sügisest. Seisuga 2012 1. mai pakkus seda valikainet 148 gümnaasiumi. Enamasti majandusõppena. **Kutseõppes on ettevõtlusõpe kohustuslik** kõikidel erialadel, ainemaht 2-4 õppenädalat sõltuvalt erialast.

Kõrgkoolidega käesoleval aastal sõlmitud tulemuslepingutes on kõikidel koolidel kohustus pakkuda ettevõtlusõpet.

HTM näeb ettevõtlusõppe **kompetentsikeskuse** ja eestvedaja rollis **Tartu Ülikooli**

Ettevõtluskeskust, kes peaks koostöös teiste ülikoolidega:

- arendama temaatilist teadustööd vajaliku riigisisese kompetentsi tagamiseks
- koolitama õpetajaid, ka täiendõpetus (koolitajate koolitamine), ettevõtjate kaasamine
- välja töötama, arendama õppekavu, - mooduleid
- koostama õpivaraõpikud, mängud jne

Archimedese TeaMe programmi kaudu on väga hästi välja arendatud gümnaasiumi valikaine majandusmatemaatika materjalid nii õpetajatele kui õpilastele.

Tartu Ülikooli Ettevõtluskeskus:

Koostöö teiste ülikoolidega ettevõtlusõppe aluste väljatöötamiseks (vt lisa 2). **Ettevõtluse alused** (3EAP): **kõigile kohustuslik**, videoloengud, intervjuu valdkonnas tegutseva ettevõtjaga, seminarides reaalsete ettevõtlusprobleemide lahendamine.

Tekib võimalus ülikoolidel pakkuda ühtset ettevõtlusaluste õpet igas valdkonnas:

- Praktiline ettevõtlus IT-s (6EAP), konto ja mentorid
- Praktiline ettevõtlus bio-tehnoloogias (6EAP), konto ja mentorid
- Praktiline ettevõtlus loome-majanduses (6EAP), konto ja mentorid
- Praktiline väike-ettevõtlus (6EAP), konto ja mentorid
- Praktiline sotsiaalne ettevõtlus (6EAP), konto ja mentorid
- Ettevõtlikkus teaduses (6EAP) projektijuhtimine, meeskonna juhtimine, reaalsed projektid

Edasi inkubatsioon:

- Erinevad inkubaatorid ülikoolides ja mujal
- Arvestatav praktikana (6EAP)
- Mentorid, abi alustamisel ja rahastamisel

Lisaks täiendõpe:

- magistriprogrammid, erikursused
- ettevõtlusõpetajate õpe

Probleemiks see, et ülikoolidesse tulevad õppima väga erineva tasemega inimesed. Koostöö ja liikumine ka ettevõtlusõpetajate koolituse suunas.

Koostöös teiste ülikoolidega ettevõtlusõppe videoloengute tegemine ja ühtse õppevahendi loomine (käivitub sügis 2013). Üliõpilased saavad loenguid videotena vaadata.

Eesti Arengufond:

Koostöös MKM-iga käivitamisel **pilootprojekt „Ettevõtlik Eesti“** ettevõtlikkuse kasvatamiseks ja ettevõtluse maine tõstmiseks. Projekt käivitub 2013. sügisel ja kestab kuni aastani 2020. Plaani järgi peaks sajast tuhandest projekti kaasatud inimesest vähemalt viis tuhat looma oma ettevõtte.

Sihtgrupiks on gümnaasiumi, kutsekoolide ja ülikoolide lõpetajad, sõjaväest väljatulevad noored ja nõ Töötukassa ukse taga seisvad inimesed. Keskendume ennekõike kõrgkoolidele ja sõjaväest väljatulnutele. Plaanis:

1. motivatsioonipäevade ja -koolituste korraldamine. Ettevõtluse alustamisel ei ole takistus ainult teadmiste puudumine vaid peamiselt eneseusu puudumine.
2. professionaalsete ärimentorite e. äritreenerite süsteemi käivitamine. Inimesed, kes annavad etteantud toetuste ja süsteemi järgi nõu, et kuidas oma äriideid ellu viia. Äritreenerid - edukad ettevõtjaid, kes on jõudnud sellisesse faasi, et on olemas aeg ja tahtmine ühiskonda panustada ning noori juhendada. Kavatsime neid tasustada ja lepinguga siduda, siis on võimalik kvaliteetset tulemust nõuda. Plaanitud äritreenerite arv on 20 treenerit aastas, kokku 7-8 aasta jooksul 100-200.

Arengufondi poolt läbi viidud Globaalse Ettevõtlusmonitori Eesti raporti järgi selgub, et Eestis on ettevõtlushuviliste inimeste hulk väga suur (nii neid, kes arvavad, et nad lähitulevikus ettevõtte asutamisele tõsiselt mõtleavad, kui ka neid, kes enda sõnul midagi selleks juba teevad). Väljakuunenud ettevõtjaid on kaks korda vähem kui alustajaid ja ligi kolm korda vähem, kui neid, kes ettevõtlusega alustamisele mõtleavad. Programmi „Ettevõtlik Eesti“ raames püütakse seda vahet vähendada. (*Globaalne Ettevõtlusmonitor (GEM e ingl Global Entrepreneurship Monitor) on iga-aastane paljudes riikides samaaegselt läbiviidav ettevõtlusaktiivsuse, ettevõtjate püüdluste ning hoiakute hindamise uuring, mis keskendub ettevõtluse rollile rahvamajanduse kasvus ja avaldab üksikasjalikult ettevõtlusaktiivsusega seotud rahvuslikke omapärasid*) <http://www.gemconsortium.org/>

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda:

Ettevõtlusõppe edendamiseks on 2012/13 tehtud:

1. Sellel aastal on silmast-silma esinetud ligi 300-le haridusega seotud inimesele erinevatel üritustel, kokku **kolme aasta jooksul on teavitustööd tehtud üle 2000 inimesele**. Räägime, et miks ettevõtlikkus on tähtis ja miks koolidest võiksid tööturule tulla ettevõtlikumad inimesed.
2. **Ettevõtjate koostöövõrgustiku “Unistused ellu!”** koordineerimine, info koondamine www.unistusedellu.ee. Hetkel on võrgustikus 100 partnerit oma toetustegevustega, mis edendavad laste ja noorte ettevõtlikkust ja 34 koostööd otsivat algatust. Algatused on ettevõtlikkust edendavad, koostööd või osalejaid otsivad tegevused.
3. Ettevõtlusõppe kogukond Koolielu portaali all, materjalide koondamine õpetajate jaoks www.ettevotlusope.ee ja www.koolielu.ee veebikeskkonnas majandus- ja ettevõtlusõppe õppematerjalid.

Kõikide portaali kasutajate poolt on lisatud 226 õppematerjali. Õppematerjalid on grupeeritud gümnaasiumi valikaine „Majandus- ja ettevõtlusõpe“ õppekava teemade järgi. Majandus- ja ettevõtlusõppe õppematerjalid vaatab üle enne avalikustamist ainemoderaator, kes on Majandusõpetajate Seltsi esindaja. Lisame õppematerjale jooksvalt. 2012. aastal käidi ettevõtlus- ja majandusõppe õppematerjale vaatamas 63 530 korda. See näitab, et juba enne majandus- ja ettevõtlusõppe valikaine kohustuslikuks muutumist (2013 aasta sügis) on õppematerjale palju kasutatud.

Koolielu.ee registreeritud kasutajateks on pooled Eesti õpetajad (arv). Et õppematerjale näha ja kasutada ei ole vaja registreeruda. Õppeaasta jooksul külastab portaali 90% õpetajatest. Lisaks sellele, et portaalil saab õppematerjale jagada ja arendada, saab ka artikleid jagada.

Tiigrihüppe Sihtasutus:

InGenius programm on Euroopa Liidus katusorganisatsioonide European Round Table of Industrialists ja European Schoolneti partnerlusel välja töötatud programm. Tööandjate organisatsioonid ühendasid oma jõud kuna tõdesid, et töötajad, kes tulevad haridussüsteemist, ei ole ettevõtlikud. Ajendiks oli ka tööjõupuudus. Projekti rahastatakse Euroopa Komisjoni 7. raamprogrammi kaudu. Toimumisperiood on september 2011- oktoober 2014. Programmist võtab osa 26 partnerit 16 riigist.

Projekti inGenious abil soovitakse edendada **üldhariduskoolide ja ettevõtete koostööd matemaatika, tehnoloogiaõpetuse ja loodusteaduste õpetamisel**. Ettevõtted loovad praktilisi õppematerjale koolide jaoks.

Projekti tegevused:

- 1000 pilootkooli üle Euroopa, kes oma klassidega katsetavad erinevaid praktikaid ja annavad tagasisidet ning soovitusi nende rakendamiseks. Eestist osaleb 12 pilootkooli.
- Kirjeldatakse, millised on koolide ja ettevõtete edukad koostööskeemid.
- Kogutakse kokku varasemad paremad näited ja meetodid ning luuakse üle-Euroopaline võrgustik.

Programmi raames luuakse portaal parimate praktikate jagamiseks www.ingenious-science.eu. Eesti ettevõtted materjalide koostamisel ei osale. Eestis vaid tõlgitakse materjale. Projektis osaleja kool võib ise valida, milliseid materjale testib. Programmi raames tehakse üle-Euroopalist uuringut,

kus kõikide osalevate riikide koolide ja ettevõtete koostöö probleemid koondatakse, analüüsitakse ning lõpuks koostatakse ühtne dokument.

Tiigrihüppe eesmärk on ühiskonnas teemat teadvustada ja koguda infot, mis toimub koolides ja ettevõtetes, seda nii tagasiside jaoks Euroopasse kui ka edasisteks arenguteks Eestis.

Ettepanek:

Saksamaal ja Hollandis on lisaks sellele, et nad on inGenius võrgustikus, olemas ka riiklikud koordinaatorid, kes koolid ja ettevõtted kokku viivad. Tulemus on see, et noorte tööpuudus on seal alla 5%. Eestis on see üle 20%. Ka Eestis oleks vaja riiklikku koordinaatorit, kes koolid ja ettevõtted kokku viiks, kes teaks, mida õpetajad vajavad ja mida ettevõtted suudavad. Ettevõtetel on tahtmine koole aidata ja õppematerjalide väljatöötamiseks praktilisi, elulisi näiteid lisada, kuid neil ei ole piisavalt ressursse koolidega suhtlemiseks.

Tiigrihüpe saab kaasa aidata kõikide üldhariduskoolidele koostatud õppematerjalide lõimumisele ainekavaga ning õpetajateni viimisega.

Tallinna Ülikool:

Kinnitamisel **ettevõtlikkuse aine** (2013 sügis). Eesmärk ettevõtliku hoiaku kujundamine.

Proaktiivsus, loominguilisus, innovatiivne mõtlemine, võimaluste ja probleemide märkamine, kõrgendatud keskkonnateadlikkus, sotsiaalsed- ja enesekohased oskused. Ettevõtlikkuse aine võiks olla kõikide valdkondade esmakursuslastele.

Koostöös teiste kõrgkoolidega (TÜ, TTÜ, Mainor) koostamisel **ettevõtluse aine**. Võime nimetada seda ka ettevõtluse alusteks. Ettevõtluse aine on olnud ülikoolides pikka aega, aga kättesaadavus teiste erialade õppuritele on olnud madal. Mugavam metodoloogia ja kättesaadavad materjalid parandavad oluliselt olukorda.

Loomisel praktikatöötubade programm:

- Praktilised ülesanded organisatsioonidelt
- Uued ideed
- Mentorid (vilistlased, ettevõtjad)
- Prototüübid, sisendid testideks
- Ajaline raamistik
- Ainepunktid

Õpetajakoolituses on tulemas reaalinete õpetajate (matemaatika, füüsika, keemia, bioloogia) programm „RÕÕMu õppekava“ (algus 2014). Eesmärk luua integreeritud õppekava, kus praktika osakaal (ettevõtete osalus) tähtis, samuti info ja kommunikatsioon ning sisse on toodud IT moodsad vahendid. Programmi läbinud õpetajad on omandanud teadmised teiste reaalinetelega lõimumisest ja millised võiksid olla projektid, mida saaks oma aines rakendada.

Ettevõtluskõrgkool Mainor:

Eeslomisel aastal välja antud ettevõtlusõpikule “Ettevõtlikkusest ettevõtluseni” koostame juurde **eesti- ja venekeelse elektroonilise töövihiku**. Saab olema internetis kõigile kättesaadav. Koostatakse koostöös aineõpetajatega ja Majandusõpetajate Seltsiga. Ettevõtlusõpiku koostamisel lepiti kõrgkoolidega kokku ühtne ettevõtlusõppe terminoloogia.

Väljas **artiklite kogumik “Ettevõtlusõpe kõrgkoolis”**. Koostanud on Jaanus Kiili. Trükitud 200 eksemplari. Lehekülgi ca 140. Mõeldud kõrgkoolide õppejõududele igapäevatoos kasutamiseks.

Sisukord:

- I. Ettevõtlusõppe alused
- II. Õppejõud ja õppija ettevõtlusõppes
- III. Ettevõtlusõppe juurutamine
- IV. Ettevõtete loomine ja juhtimismängud ettevõtlusõppes
- V. Praktikakogemused ja koostöösuhked ettevõtluse edendamisel

Probleemiks on, et majandusõppel ja ettevõtlusõppel ei tehta ühiskonnas vahet. Majandusõpe on teooria koos praktikaga, ettevõtlusõpe on rakenduslikkus koos teooriaga, ühine osa ainult kusagil 20%.

Ettepanek:

Ühtse ettevõtlusõppe mooduli väljatöötamine teiste kõrgkoolidega koos. Välistab nelja ja enama erineva tasemega ettevõtlusmooduli tekkimise. Osapoolte ainepunktid oleks vastastikku aktsepteeritud.

Junior Achievement Eesti:

- 24. aprillil Haapsalus „Eesti parim õpilasfirma 2013“ väljakuulutamise.
- Järgmisel suvel Euroopa Õpilasfirmade võistluse korraldamine. Ootame osalejaid 30-35 riigist. Võimalus on 40 riigil oma parim õpilasfirma välja saata.
- Õppematerjalide värskendamine algklassidele, põhikoolile. Oleme tegemas töövihikuid gümnaasiumidele.
- Korraldame igal aastal ettevõtlusvõistlusi: ettevõtlusmuinasjuttude võistlus, majandusolümpiaad Creatlon, reklaamivõistlus, TITAN internetis.
- Püüame enda tegevused lisada TÜ Teaduskooli kalendrisse.
- Käimas **ettevõtete ja koolide koostööprojekt TakeTech**, juunis tulevad koolitused nii ettevõtetele kui õpetajatele. Kuidas muuta õppekäike ettevõtetesse tõhusamaks.

Eesti Majandusõpetajate Selts:

Finantskirjaoskuse kogukond on veel kinnine (avalik aprilli lõpus). Töölehed on valmis ja õpetajatele tutvustatud talvekoolis.

Majandusõpetajad testisid ettevõtlusõpikut „Ettevõtlikkusest ettevõtluseni“.

Majandus- ja ettevõtlusõppe õpetajakoolituste koostamiseks pakume metoodilist sisu.

Eesti Ühiskonnaõpetajate Selts:

Kõige rohkem mõtleme praktilise õppematerjali peale.

Pärnu Kolledži juures oli programm, kus kaks kooli omandasid ettevõtlus- ja majandusteadmisi aasta jooksul, viis tundi nädalas. Jõudsid selle ajaga projekti praktiliselt ellu viia. Läbisid eksami nii uurimustöö kui praktilise osaga. Tänu praktilistele ülesannetele (situatsioonimängudele) neile aine väga meeldis ja leiavad, et saavad seda edaspidi kasutada.

Ida-Virumaa Ettevõtluskeskus:

Programmiga „Ettevõtlik kool“ on liitunud 9 maakonda. Toimunud programmi tutvustavad seminarid, pooleli õppereisid Ida-Virumaale. Käivitatud mentorprogramm. Eesmärk oli Ida-Virumaale Ettevõtliku kooli võrgustiku loomine. Täna seaks võrgustiku tutvustamine teistele maakondadele.

Haridusfestivali korraldamine. Sellel aastal juba viiendat korda. Toimub Tartu Ülikooli Narva Kolledžis 17. oktoobril.

Koostatud ettevõtliku õppe standard:

<http://enterprisingself.com/sites/default/files/Standardi%20kirjeldus%2031.08.2012.pdf>

Edasised tegevused:

- standardi arendamine (mõte, et standard oleks täidetav internetis kõikidele osapooltele)
- õppeasutuste hindamine ja tunnustamine
- õpetajate koolitamine. Õpetajate koolitusi soovitakse väga palju. Ettevõtlikku õppe nõustajad peaksid olema igas maakonnas.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus:

- Ettevõtlikkusprojektide konkurss kaks korda aastas. Esitatakse väga eriilmelisi projekte
- StartSmart lõpeb sügisel

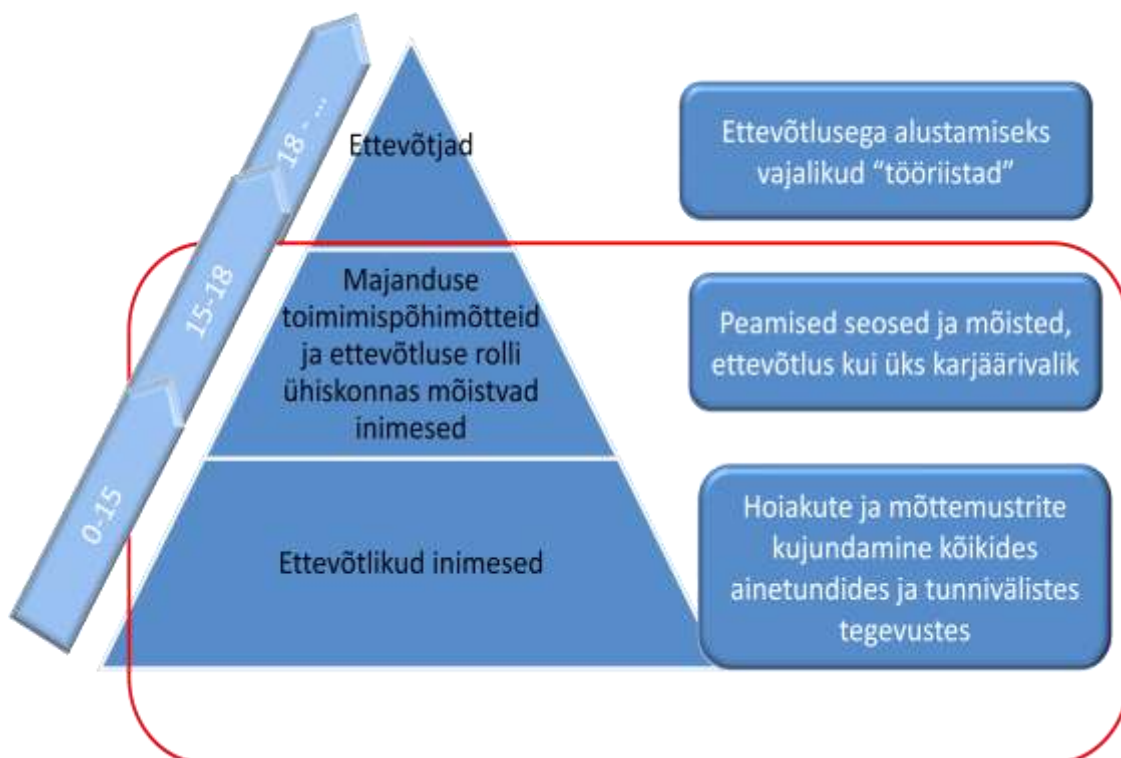
- Ettevõtlusnädal, ettevõtluspäevad
- Ajujahi konkurss

3. Arenguvajadused:

1. Ettevõtlusõppe õpetajate koolitus on suur murekoht. Vaja nii esma- kui ka täiendusõpet, selleks vajalik koostöö kõrgkoolide vahel.
2. Ettevõtlusõppe alaste kokkulepitud terminite hoidmine (õpik „Ettevõtlikkusest ettevõtluseni“, JAA Majandusõpik“) Terminid on kokku lepitud, see töö on tehtud, kes hakkab midagi uut looma, peaks kasutama samu termineid, muidu on ühiskonnas suur arusaamatus.
3. Praktilises ettevõtluses ja ettevõtetes toimuva ja olemasoleva teadmise kasutamine koolides. Näiteks aineõppe näitlikustamine „päriselu“ juhtumitega. Koolide ja ettevõtete kokkuviiamiseks peaks olema (riiklik) koordinaator. Hetkel ei ole mõlemal pool ajalist ega inimressurssi, et koostöö oleks tõhus. Vajadus on sellise abistava „keha“ järele.
4. Õppekavades ainemahtude (ja riigieksamite) ülevaatamine. Õpetajale on tähtis õpilastele edasi anda teadmised eksamite läbimise jaoks. Õpetajate väitel ei mahu täna „reaalse eluga seostamine“ tundidesse ära. Ettevõtlusõppe Mõttekoja infovahetusest suurema lisaväärtuse loomine alustades sellega, et Mõttekoja infot jagatakse „Unistused ellu!“ uudiskirjas ka ettevõtjatele.
5. Maakondades peaksid olema ettevõtliku õppe nõustajad, kes abistavad koole.

Kirja panid: Merle Tiigisoon ja Kadi Vellner

Lisa 1 Ettevõtlusõppe Mõttekoja fookus

Lisa 2 Tartu Ülikooli kõrgkoolide ettevõtlusõppe mudel

